

Tsila Rådecker

Voor vrouw en kind

Dina Sanson,
de eerste politie-
vrouw (1868-1929)

Inkijkexemplaar

Dina Sanson was een vrouw van de praktijk. Ze maakte als eerste politievrouw in Nederland een einde aan het bestaan van zogenaamde engeltjesmakerijen, kosthuizen waar veel kinderen van ongehuwde moeders vroegtijdig aan ondervoeding en verwaarlozing stierven. Steevast zette zij zich in voor de minderbedeelden in de samenleving.

Haar leven speelt zich af tegen het decor van de Eerste Wereldoorlog, stedelijke armoede en de (joodse) elite in Rotterdam. Deze biografie neemt je mee naar de wereld van gegoede, maatschappelijk bewuste vrouwen en de rauwe Maasstad, de plek waar Dina meisjes redde van het zedelijk gevaar en opkwam voor de rechten van vrouwen. *Voor vrouw en kind* schetst een intrigerend beeld van ontmoetingen tussen arm en rijk in een strijd voor een beter bestaan.

© Ilona Hartensveld Fotografie

TSILA RÄDECKER is historicus en docent. Zij is gespecialiseerd in (joodse) sociale geschiedenis en publiceert regelmatig. In 2011 won zij de Hartog Beem Prijs. Haar proefschrift over joodse integratie in Nederland verscheen in 2015.

www.walburgpers.nl

WALBURGERS

Inkijkexemplaar

VOOR VROUW EN KIND

Inkijkexemplaar

Voor mijn dochters

Inkijkexemplaar

Tsila Rädercker

Voor vrouw en kind

Dina Sanson, de eerste politievrouw
(1868-1929)

Inkijkexemplaar

Deze uitgave kwam tot stand mede dankzij financiële steun van David Roos-Weijl Stichting, Wilhelmina Drucker Fundatie, Catherina Halkes Fonds, Cultuurfonds (R.O. van Gennep Fonds), G.Ph. Verhagen-Stichting, Gemeente Rotterdam, Dr. Henriëtte Boas Stichting.

Ontwerp omslag en binnenwerk: Mijke Wondergem

Opmaak: Bas Reijnen

Afbeelding omslag: Zandstraat 1909 Rotterdam, Collectie Stadsarchief Rotterdam

ISBN 978 94 6456 517 1

E-ISBN 978 94 6456 518 8

NUR 681 | 686

© 2025 Tsila Rådecker, p/a Uitgeversmaatschappij Walburg Pers, Zutphen

© 2025 Uitgeversmaatschappij Walburg Pers, Zutphen

www.walburgpers.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veele-
voudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar
gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch,
door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande
schriftelijke toestemming van de uitgever.

Zoveel mogelijk is getracht de eventuele rechthebbenden van de afbeeldingen
te achterhalen. Rechthebbenden die in dit verband niet zijn benaderd wordt
verzocht zich met de uitgever in verbinding te stellen.

Inhoud

Een vrouw uit de praktijk 7

- 1 Een bevoorrechte jeugd (1868-1888) 15
- 2 Op zoek naar een ‘weldadig doel’ (1885-1895) 43
  - 3 Een nieuw begin (1896-1901) 55
  - 4 Thuis in eigen milieu (1902-1910) 77
- 5 Feminisme: de verwaarloosde zijde van het prisma (1903-1910) 97
  - 6 Alsof ik in een andere wereld werd verplaatst (1910-1911) 115
- 7 Mijn grootste sympathie (1911-1914) 139
- 8 Op ’t bureau ben ik de baas (1914-1918) 167
  - 9 Een enkele maal heb je succes en dat maakt alles goed (1918-1924) 191
- 10 Je kan niet alle meisjes redden (1924-1929) 215

Dina schreef niet, Dina deed 237

Noten 243

Bibliografie 259

Illustratieverantwoording 267

Dankwoord 269

Een vrouw uit de praktijk

Dit boek gaat over een grotendeels vergeten vrouw: Dina Sanson. Zij begon in 1910 als eerste vrouw bij de politie. Af en toe verscheen ze op lijstjes van beroemde vrouwen in de geschiedenis, zoals in het boek van Els Kloek *1001 vrouwen uit de Nederlandse geschiedenis* (2013), of werd een politieblaadje naar haar vernoemd: 'Dien'.¹ Maar niemand weet wat ze precies heeft gedaan. Dat komt ook grotendeels door haarzelf. Ze was een vrouw uit de praktijk: geen prater maar een doener. Ze schreef geen ellenlange traktaten over de positie van de vrouw en ze vond zichzelf te onbelangrijk om in memoires terug te blikken op haar leven. Zelfs haar eigen familie weet weinig van haar. Hoe weinig laat een sprekende anekdote van haar achterneef Bern'd Sanson zien.

De anekdote speelde zich af in de Tweede Wereldoorlog, ruim tien jaar na Dina's overlijden. Achterneef Bern'd vertelde: 'Mijn vader is zo in het begin van de oorlog in Rotterdam opgepakt en naar het politiebureau gebracht. Waarom weet ik eigenlijk niet precies. Hij was wel eigengereid en ging liever een stukje zeilen dan werken bij Catz Internationaal. Een redelijk bekend joods bedrijf dat handelde in peper, rozijnen, krenten en allemaal andere gedroogde vruchten. Ze leverden veel aan Unilever. In ieder geval, hij moest plaatsnemen op een bankje in de wachtkamer. Boven zijn hoofd hing een portret van zijn oudtante Dina Sanson, eerste politievrouw. Dat vond hij toen wel grappig.'² Zijn vaders kennis-making met een portret van Dina Sanson was de enige anekdote die achterneef Bern'd zich kon herinneren.

Als zelfs haar eigen familie haar amper kan herinneren, waarom dan dit boek? Waarom een biografie over een vergeten historische

figuur? De vraag stellen, is hem misschien wel beantwoorden. Nu eens niet de aandacht naar de theoretici, naar de vrouwen die verhandeling na verhandeling schreven, of naar de feministen, zoals Aletta Jacobs, die met hun eigen memoires zichzelf voor altijd uit de vergetelheid schoten.³ Veel van de biografieën komen moeilijk los van de door deze vrouwen zelf positief geschetste levenswandel.⁴ Hun theoretische verhandelingen, hun beschouwingen over de rol van vrouwen in de samenleving en hun ellenlange chicanes tegen vrouwenonderdrukking krijgen alle aandacht. Maar er lijkt geen plek te zijn voor de uitvoerders: de praktijkvrouwen. En dat vind ik jammer. Want het waren vrouwen als Dina die de weg hebben bereid voor vrouwen op de werkvloer.⁵ Hun fysieke aanwezigheid normaliseerde het idee van een werkende vrouw. Dat vrouwen te midden van mannen hun visie konden uitdragen en verwezenlijken had nooit gekund zonder het eerste stapje: de aanstelling van de eerste vrouw. Dina's pionierswerk droeg daarmee bij aan de verandering in het denken over de rol van vrouwen in de samenleving. Alleen daarom al verdient ze een plekje in onze herinnering. Maar er is meer.

Dina was de vrouw die een einde maakte aan de praktijk van 'engeltjesmakerijen'. In deze slechte crèches stierven 'ongewenste' kinderen van ongehuwde moeders vroegtijdig aan ondervoeding en verwaarlozing. Spraakmakende berichten brachten de afzichtelijke praktijk van engeltjesmakerijen aan het licht. Door deze berichtgeving kantelde de publieke opinie. Eerder weigerden zowel christelijke als burgerlijke instanties nog hardvochtig 'onzedelijke' moeders en hun kinderen te helpen. De vaak jonge moeders moesten zelf maar zien hoe ze voor hun kinderen zorgden. De door Dina felbevochten politieverordening op het houden van pleegkinderen maakte controle mogelijk en bracht de ontmanteling van engeltjesmakerijen in een stroomversnelling.

Dina's wereld

Als vrouw uit de gegoede burgerij zette Dina zich in voor de minderbedeelden in de samenleving. Haar woonplek Rotterdam was een stad van uitersten. Waar de ene groep maximaal profiteerde van de ongekende mogelijkheden van de haven, bleef het voor de los-vaste arbeiders sappelen. De gigantische bevolkingsgroei vanaf 1850 zorgde voor overbevolkte arbeidersbuurten. Door de stad liep een sociaaleconomische scheidslijn. De rijke inwoners verbleven langs de kaden, de arme inwoners woonden in de steeds benauwder wordende binnenstad. In kelders, sloppen en zolderkamertjes probeerden zij te overleven.

Met de armoede kwam ook het zedelijk verval. Net als tijdgenoten zag ook Dina de aantrekkingskracht van Rotterdam op criminelen. In de wirwar van straatjes, steegjes en grachtjes tierde de onzedelijkheid welig. Jonge meisjes op zoek naar emplooi in de grote havenstad liepen gevaar. Tijdens haar leven zag Dina het aantal straatprostituees alsmaar toenemen.

In haar omgeving had Dina echter weinig vrouwen die buiten de deur kwamen. Haar moeder was grotendeels onzichtbaar; ze vervulde geen zichtbaar liefdadigheidswerk, ontbrak op annonces en kwam in geen enkel krantenartikel voor. Dit was tekenend voor veel vrouwen uit de rijkere burgerij, hun leven speelde zich rond het midden van de negentiende eeuw voornamelijk binnenshuis af. Niet voor niets beschuldigde de socialistische dichteres Henriette Roland Horst sommige feministen met 'hun tijd geen raad wetende dames der bourgeoisie'.⁶ Dina's entree als eerste vrouw op de politiewerkvloer breekt met het beeld van de zich vervelende vrouwen. Met haar inspanningen voor vrouw en kind laat zij weinig over van dit negatieve imago.

Dina's leven valt precies tijdens de eerste feministische golf waarin vrouwen streden voor gelijkberechting en kiesrecht. Ook Dina is daar onderdeel van. Haar niet-aflatende strijd voor vrouwenrechten loopt als een rode draad door haar leven. Tijdens haar studies kwam zij in contact met feministen en met hen maakt Dina

deel uit van tal van verenigingen op het gebied van vrouwenrecht. Van vrouwenkiesrecht tot de aanpassing van discriminerende wetsartikelen, gedurende haar leven zette ze zich in voor gelijkberechting.

Tot slot moeten al Dina's wapenfeiten in het licht gezien worden van het spanningsveld tussen aanpassing en behoud van de joodse identiteit. Hoewel de joden ten tijde van Dina's geboorte ruim 75 jaar burgerrechten hadden, bleven sociale en economische mobiliteit achter. Slechts mondjesmaat wisten joden de politieke arena te betreden. Vooral belangrijke handelsfamilies zoals de familie Asser en de familie Wertheim wisten hun (meegebrachte) rijkdom om te zetten in sociaal en soms zelfs politiek kapitaal. Anti-joodse sentimenten bleven op de achtergrond echter een rol spelen. Ook Dina ontkwam hier niet aan. Vanuit christelijke en sociaaldemocratische hoek bleven joden 'oneerlijke' vreemdelingen.⁷

Dina maakte deel uit van een kleine joodse gemeenschap. Rotterdam ontwikkelde zich tot het tweede joodse centrum naast Amsterdam. Rond het einde van de negentiende eeuw telde de Rotterdamse joodse gemeente zo rond de 10.000 mensen. Er ontstond in Rotterdam echter geen duidelijk afgebakende jodenbuurt. Wel waren er kleine joodse bubbels die zich concentreerden rondom voorzieningen en werkplekken. Dina's familie was niet (streng) religieus. Ze mochten dan wel in allerhande joodse clubjes zitten en lid zijn van de joodse kerkenraad, maar ze aten niet koosjer en lieten zich zelfs cremen.⁸ Desondanks raakte Dina steeds meer joods geëngageerdheid en haar ontlukende zionisme valt op. Voor haar lag de oplossing in eigen kring. Gedurende haar leven bouwde zij aan een eigen joodse zuil.

Jodendom, het verschil tussen arm en rijk en vrouwenrechten zijn onderwerpen die bij Dina door elkaar lopen. In haar leven, ten tijde van het fin de siècle, wisselden oorlog en industrialisatie elkaar in hoog tempo af. Hierdoor is Dina's leven een spiegel van de veranderende maatschappij. Een maatschappij waarin vrouwen hun stem laten horen en opkomen voor hun rechten. Zij zitten niet langer stil of wachten af, maar trekken erop uit om

misstanden aan de kaak te stellen en te bevechten. Dina's leven is de praktijkuitvoering van een theoretische strijd. Het is het begin van de 'werkende' vrouw in een door mannen gedomineerde samenleving.

Speuren naar Dina Sanson

Dina's leven heb ik moeten reconstrueren uit snippers afkomstig uit andere archieven, interviews die zij gegeven heeft in kranten, en via gesprekken met nazaten. Net als veel vrouwen uit de hogere burgerij prijkte haar naam op menig initiatief. Van soepuitdeling tot inzamelacties van tweedehandskleding; een kleine zoektocht in de digitale nieuwsbank Delpher onthulde een schat van geslaagde en soms wat minder geslaagde activiteiten.

Dina heeft geen persoonlijk archief achtergelaten. Of zij dat bewust heeft gedaan, is onduidelijk. Mogelijk zijn belangrijke documenten tijdens de turbulente oorlogsjaren, net als bij veel andere families, verloren gegaan, vernietigd of simpelweg verdwenen. Het ontbreken van een persoonlijk archief plaatst Dina in het gezelschap van veel andere feministen. In Atria, het instituut voor vrouwengeschiedenis, bevinden zich van de meeste feministen slechts enkele ansichtkaarten of verzamelde krantenknipsels. Een uitzondering hierop is Rosa Manus. Zij was vlak voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog begonnen met de opbouw van een archief over de vrouwenbeweging. Ook over Dina Sanson legde Rosa Manus een knipselarchief aan.⁹

Moeilijker was het om nazaten van Dina te vinden. Van de familie Sanson zijn weinig familieleden overgebleven. Kinderloosheid, maar vooral de verschrikkingen van de Tweede Wereldoorlog hebben diepe sporen achtergelaten. Desondanks hebben voor dit onderzoek een aantal nazaten meegeholpen. Via oproepen in joodse kranten heb ik enkelen van hen weten te achterhalen. Zelf lazen zij dit soort joodse kranten allang niet meer. Toch waren ze via via te weten gekomen van mijn zoektocht. Zij kwamen aanzetten met

beduimelde cahiers, Albert Heijn-tassen vol met knipsels, of lieten trots in een vitrinekastje familieporselein zien.

Astrid Sanson en Bern'd Sanson, kleinkinderen van Dina's jongste broer Emanuel, hebben niet alleen hun persoonlijk familie-archief beschikbaar gesteld maar hebben ook diep in hun geheugen gegraven voor bijzondere en veelzeggende anekdotes. Maarten-Jan Hijmans, voormalig Midden-Oosten-correspondent, nazaat van de oom van Dina Martinus van Wadenoijen en archivaris van de familie Hijmans, wist veel te vertellen over de familiegeschiedenis en liet prachtige documenten zien. Ook verwante familie zoals Dinca Wertheim vertelde uitgebreid en gedetailleerd over het milieu waarin vrouwen als Dina opgroeiden. Dinca had een indrukwekkende verzameling menukaarten, die een ontluisterend inzicht gaven in het schrijnende verschil tussen arm en rijk.

Speuren naar Dina's leven had soms veel weg van het zoeken naar een speld in een hooiberg. Veel biografische kennis van Dina berust bijvoorbeeld op misverstanden. Zo hebben sommige historici moeite gehad de levens van Dina Sanson en Geertruide van Elzelingen, inspecteur tweede klasse en eerste vrouwelijke rijksambtenaar voor de reclassering van het ministerie van Justitie, uit elkaar te halen. Jaartallen kloppen niet en er werd grif van elkaar overgeschreven. Bij naspeuring in het archief bleken sommige rapporten verdwenen en andere juist op te duiken. Vreemd genoeg was er geen archief van haar politieafdeling bewaard gebleven. Haar verslagen over de engeltjesmakerijen leken verdwenen. Toevallig vond ik deze verslagen bij de ingezonden brieven aan de gemeente. Haar niet-aflatende ijver voor een politieverordening zorgde dat zij elk jaar lijvige rapporten naar de Rotterdamse gemeente stuurde.

Daarnaast zorgde Dina zelf voor veel verwarring. Over haar schoolprestaties en professionele carrière was ze vaag en ontwijkend. Waar het kon, verzweg Dina haar joodse afkomst. Zo kwam het voor dat ik dagenlang in verkeerde archieven speurde op zoek naar functies die niet bestonden. Ook waren beschrijvingen in het archief vaak onvolledig. Zo heb ik een jaar gewacht op de opheffing van een embargo van het archief van de Vereniging Onderlinge

Vrouwenbescherming (vov). Toen eindelijk het embargo was opgeheven, bleek het afgesloten deel te bestaan uit een aantal begrotingen.

Onwillige archivarissen, onduidelijke embargo's en verzwegen feiten hebben mij voortdurend op het verkeerde been gezet. Soms stuitte ik bij toeval op vergeten feiten. Ik ontdekte dat mijn familiegeschiedenis en het leven van Dina elkaar kruisten, soms letterlijk toen ik ontdekte dat een oudtante van mij bij haar had gediend, maar soms ook indirect toen ik ontdekte dat we via moederskant aangetrouwde familie zijn. In die zin heeft de speurtocht en reconstructie van Dina's leven ook een beetje kleur en duiding gegeven aan mijn eigen leven.